

EXCURSIO

À

MANRESA Y SANT BENET DE BAGES.

1 y 2 JUNY 1879.

A las 8 horas mati del dia primer de Juny, que enguany s' hi esqueya la festa de la Pascua granada, s' aplegavan á la estació del carril de Saragossa, varis excursionistas de la nostre ASSOCIACIÓ. La amistat distinguida que 's preparava pera visitar á una ciutat de heróica fama y á un monastir de románica bellesa, venía formada pels consocis senyors D. Andreu Balaguer y Merino, D. Antoni Auléstia y Pijoan, D. Francesch Manel Pau, D. Joaquim Fontanals del Castillo, D. Ramón Tenas y Hostench, D. Ramón Vergés, D. Jaume Balaguer y D. Arthur Bulbena. Feta excepció, de qui vos dirigeix la paraula, no cal duptar, de que l' Art y l' Arqueologia tenian en la excursió, nosols erudits admiradors, si que també infatigables obrers de l' investigació y del estudi.

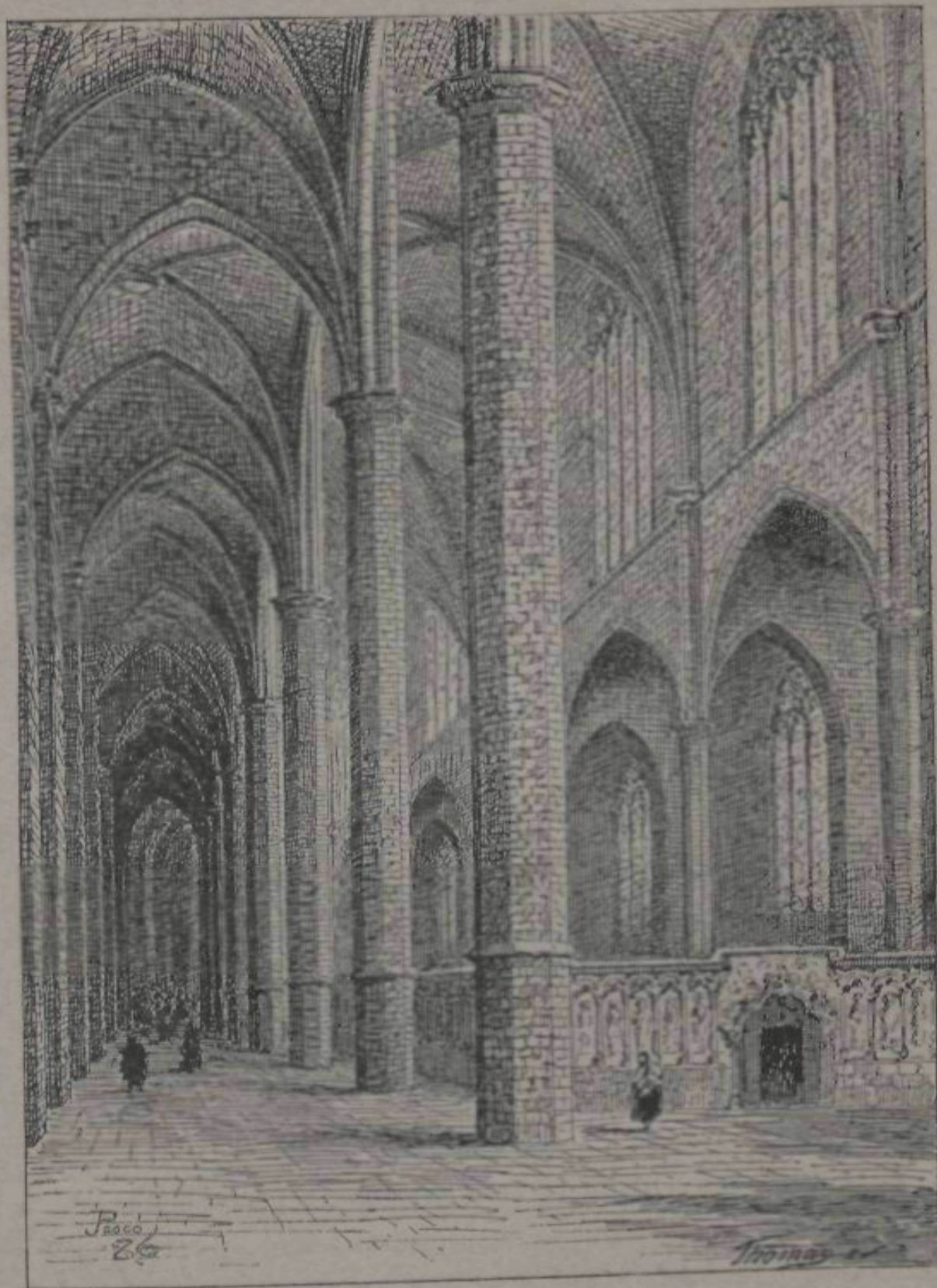
Poch després de la hora ja esmentada 's posá en marxa lo tren, recorrent en unas duas horas llargas lo trajecte de Barcelona á Manresa, saludant envers las 11 á la ciutat sempre heróica y sempre celebrada per sa historia, tradicions y monuments.

Sortim de la estació, atravessém lo Cardoner per la planca, y de sobte, quedém parats, com si una forsa invisible 'ns deturás los passos. Tal es, l' efecte que experimenta 'l viatger que per primera volta saluda á Manresa ovirant sa magestuosa y esbelta Seu. Aquella mole artistica, dalt d' un espadat turó, y dominant per complert al riu, sembla dirli ab mut llenguatge: «*la bellesa es l' aliment del be y de la salut y lo bell te dret á la investigació y á ton amor*» (1), deixa la intranquilítat de la terra y procura percivir aquella dolsa y mística armonía que com un debil reflex vos prelude mos rosetóns y finestrals. Moguts per aquests suaus efectes dirigirem nostres pasos envers lo gótic temple, doblegant allí lo genoll davant l' ara santa del altar. Festa solemne s' hi celebrava, armonias de veus y d' instruments ressonavan en son recinte, espléndida illuminaria cremava davant lo Tabernacle, y una processó augusta cantant las llohansas al Deu de la patria, recorria sas venerandas naus, cinch vegadas seculars.

La Seu es lo monument de més valúa que conté la Ciutat y sa importancia á través de cinch centurias, ha sigut admirablement sentida per tots los aymadors de las bellas arts.

Lo conjunt d' aquest temple no presenta aquella exquisita armonía de lineas que tant es d' admirar en la Seu bar-

(1) Feuchtersleben.

MANRESA.—INTERIOR DE LA CATEDRAL.
Dibuix de D. J. Pascó, d' un croquis de D. E. Tàmaro.

celonina, mes; per la sobrietat d'adornos en sos murs, per la airosa alsaria de sas pilastras, per son sever y ombrivol aspecte y per aquella espiritual poesia que respira, es digna émula y rival de la nostra iglesia de Santa Maria del Mar. Y al fixar la vista sobre 'l ben treballat y magestuós dosseret central de son Altar Major, la pensa humana, enlayrantse ab alas de la fé, se remontava molt més alta que sas esbeltas agullas, semblant trobarhi la idea del infinit.

Lo interior d'aquest temple es d'estil ojival medi; consta de tres desembrassadas naus, essent la central de major alsaria y sostingudas sas voltas per di vuit pilars vuitavats de 4 ms. 51 centimetres de circumferencia. Lo chor está en lo centre de la nau principal, medint 10 ms. 90 centimetres d'amplada per 14 ms. 80 centimetres de llargada. Entranthi pel crehuer s'hi vehuen duas imatges de Sant Pere Apostol y Sant Joan Evangelista, colocadas respectivament damunt de la cornisa que deuria contenir los pinacles. En lo mur exterior s'hi descubreixen pinturas representant á Sants y personatges biblichs, de tamany natural y moltes d'éllas ja esborradas per la má del temps tenint sa llegenda respectiva en catalá. Las cadiras antigas cremadas en 1714 se creu eran góticas. Las actuals son obra del barroquisme. Es de planyer que aquest chor, de bonas condicions, quedi desfigurat, per un exótich balcó corredís que descolla sobre 'ls murs de son antich enfront. Induptionablement, desentona sa presencia y mereixerá profund agrahiment qualsevulla determinació encaminada á ferlo desapareixer.

La volta de la nau central conté sis claus ab las següents representacions: Coronació de la V. M., á l'ábside; Deva-

llament del Esperit Sant, à la escala de la cripta; l' Assumpta y Sant Miquel Arcàngel, al creuher, l' Adoració dels Reys y lo Naixement del Senyor, al chor: y finalment, lo Cristo clavat en Creu entre sa Mare y lo estimat Deixeble, al traschor.

Al presbiteri s' hi conservan encare los vels del Altar Major, veyentse à quatre pams y mitj d' alsaria de las sis columnetas de marbre jaspeats que 'ls comparteixen, los escuts de la Ciutat.

L' altar major es calat per enter, de bonas proporcions y es una obra preciosa del sigle xiv. Lo retaule está avuy aixecat sobre un fosch basament. Sa titular es Ntra. Senyora de la Llum, de l' Auba ó de l' Aurora, que baix ditas invocacions se la venera. Dita imatge es de fusta, apareix tallada y no hi solen escassejar sas miradas los inteligents. A l' altar hi han esculpits los quatre Evangelistas y Aarón y Melchisedech, los quals resaltarian més si 'ls panys dau-rats fossin foscos. A primera vista costa d' endevinar la presencia de ditas esculpturas.

L' ara es petita, segons dihuen, y resta avuy encaixonada dintre d' una paret. ¡Felis resolució! que no volém saber qui deu honrarsen. De tots modos val més existeixi amagada als ulls dels profans y erudits, que no veurela feta mal bé, ó tal volta, adornant lo museu d' un potentat extranger.

Baixar del presbiteri sens veure los frontals hauria sigut una omissió imperdonable. Per altre part, lo bon sagristá devía veure una propina en perspectiva y per aixó, no escatimava sos serveys y s' esmerava en complaurens tant com podia. Aixís es, que á falta d' ara vegérem una serie de frontals, tots qual més interessants. Los més dignes

de menció, son: un del any 1617, de vellut ab fondo vermell, ab imatges de Sant Fructuós, Sant Pere Apostol, Sant Maurici, Sant Agustí, la Mare de Deu, una flor, y Santa Agnés, ab sarrells y galóns d' or; altre d' igual época salpicat ab flors de lis; y altre, que es un verdader tressor, de sedas de colors, brodat d' or, ab passatges de la vida, passió y mort de J. C. obra del xv ab la següent inscripció: *Geri Lapi rechamatore me fecit in Florentia*. Finalment, pot també contemplarse al presbiteri un curiós armatoste de ferro pera sostenir los ciris, la caldereta y los incensers.

Emprenguérem, après, ab artística devoció, la visita de las capellas, comensant per la part de la Epístola. La primera es la del Baptisteri que 's troba en lo cos sortint de la fatxada, construït en 1598. Conté una bonica pica de marbre del sigle xviii. Segueix la de la Puríssima Sanch, ab tres baixos relleus que representan lo Purgatori, la via de l' Amargor y 'l Lavatori de Pilats. Passárem de llarch per davant dels de Santa Llucia, Sant Eloy, Sant Bartomeu, Bona mort, y... total, res: no més que fustám. Eram á mitja nau y encara no havíam vist res de notable; mes, en cambi, una obra d' art se 'ns presentá á nostra vista y tingué 'l privilegi de cridar fortament nostra atenció. No hi ha dupte, lo retaule del Sant Esperit es la joya de la Seu, es la única capella digne de la visita del artista, la única que deu dursen la palma en mitj d' aquell certámen ó exposició de barroquisme ab totas sas manifestacions y ondulosa ufanía, ¡qué hermós hi descolla! Los motius versan sobre 'l Devallament del Esperit Sant y las vidas de J. C. y de la V. M., é hi son de notar la expressió de las figuras, l' armonía del colorit, la delicadesa de lineas y son conjunt

plé de severitat y riquesa. Dit retaule gòtich acaba de ser objecte d' una atinada restauració, que per la pulcritut y éxit ab que ha sigut portada á cap, nos veyém obligats á felicitar coralment al pintor de dita ciutat Sr. Morell. Dit treball no sols honra á son autor, sino que 'l coloca ja en lloch aventatjat entre 'ls artistes de nostra patria. La persona que no sia molt experta en pintura difícilment podrà *distinguir las novas figuras pintadas de las que existian primitivament*. Als extrems de la grahonada hi han dos lleonassos rampants sostenint un escut, y altres dos lleóns més petits ageguts al peu del altar.

¡Ah! si la devoció popular manresana fos més exigent, no se li escaparia lo mérit artístich del retaule de la capella dels Pegueras y al tractar de la construcció de nous altars fugiria d' aquesta plétora d' imatges, adornos, retochs y cargolillos en vistosa confusió, desprovehits per complet de tota idea elevada y de tot sentiment artístich.

Continuárem la tasca comensada, desfilant per davant de la capella de Sant Antón Abat, que 's recomana per una taula gòtica del xv ab lo sepulcre de J. C. Segueixen Nostre Sra. del Remey; Sant Joseph, ahont s' hi veu un elegant sepulcre del xiv; y Sant Pere Apostol, que 's troba á la capella absidal. Hi ha un relleu representant la deslliuració del Princep dels Apostols per lo Angel en la presó Mamertina. Segueixen al costat del Evangeli, las capellas de la Sagrada Familia; Sant Jaume 'l Major; la Assumpta, contenint requadros pintats; Sant Nicolau; y 'l Puríssim Cor de María. Aquesta capella te sóta 'l ninxo principal pinturas policromadas, imitació del antich. Un pas més y acabém. Sant Antoni de Padua; Lo Salvador; La Soletat; y lo Sagrament, essent de notar en la penúltima las imat-

ges de Sant Isidro, de Santa Madrona y de Santa Agatha, molt recomenables en son género. Los altars laterals del portal major son: Santa Marta y l' Angel de la Guarda. A n' aquest últim es de veure una Santa Catarina V. y M. ab colossal espasa y recargolada palma.

Baixàrem, après, á la cripta, que té en son centre l' altar dedicat als Sants Martirs, haventhi l' urna que conté en sa part dreta las reliquias de Sant Fructuós y de Santa Agnés y en sa part esquerra los de Sant Maurici. En lo mur semicircular de la cripta hi han ricas esculturas en marbre contingudas en medallóns, degudas al artista Padró, avi de nostre soci delegat á Madrid lo conegut pintor D. Ramón Padró. Los assumptos d' eixos medallóns son: predicació de Sant Fructuós; martiri de Sant Maurici; martiri de Sant Fructuós; traslació de las santas reliquias; degollació dels sants Inocents; martiri de Santa Agnés; y Sant Fructuós y sos diacas dirigintse al martiri.

Vista la cripta poguérem contemplar y admirar novament la severa magnificencia d' aquesta Seu, deplorant ab tota l' anima restin encare tapiats los esbelts finestrals del temple. Hora seria já de que, conformantse ab los nous destins de sa historia, deixés aquesta vestidura de dol que li doná lo trist segell del any 1714.

Desde 'l creuher nos dirigirem á la sagristia, ahont se 'ns mostráren las duas gloriosas banderas del Bruch. S' hi troban, també, quadros bastant recomenables, com los de la Trinitat, Anunciació, Santa Agnés, y alguns retaules del xv. Entre aquestos cal citar-se: l' aparició del Pare Etern á Moisés entremitj del esbarzer encés, á n' ahont lo gran legislador vesteix un trajo que te certa similitut ab

la dalmàtica; la creació de la dona; lo pesament de las ànimas; lo baptisme de J. C. etc.

Aixó vist, nostra atenció se fixá á la part exterior ahont hi ha tres portas. La que mira al N. d' elegant estil ojival, es obra del sigle xv, y se recomana per sos delicats calats á l' ojiva, per sa arcuació formada de puntes de diamant y per lo dossier del tímpan. Al costat d' aquesta deu contemplarse ab fruició la magnífica d' estil románich del sigle xi. En son tímpan s' hi observa á la V. M. ab l' Infant á la falda rebent l' incéns y l' adoració dels àngels colocats á dreta y esquerra. Aquest grupo está bastant deteriorat, no aixís los caps, fullatje y entrellassos de la petita cornisa, que están en mellors condicions de conservació y per tant se pot apreciar son mèrit. Una motllura figurant una espiral y altre composta d' anells voltan lo esmentat tímpan. Los capitells de las dos columnetas tenen per assumpto la caiguda dels primers Pares y la mort d' Abel. Aquesta porta donava entrada á n' altre temps á la Pabordia, considerantse la dignitat de Paborde com la superior de la Seu, y entre varias prerrogativas consta tenia asiento en los concilis tarragonins. La de Mitjorn, dita del *Lladoné* y per altres de *Llironé*, resta desprovehida de frontal y d' imatge en lo tímpan, mes hi descolla un bonich floró, essent ademés notable un sepulcre colocat casi á la alsaria dels capitells.

Eixa armonia tan grandiosa y artística que contemplém y que reclama ab justicia la presencia del viatger, es de doldre que presenti duas notas tan desafinadas, en sa fatxada y en son ábside. A n' aquést, embargosos cossos sortints, trenca la magestat del meteix, y á n' aquélla, que ni 'ls honors de fatxada li corresponen, contempla 'l foras-

ter un porxo tapiat en part en son interior, ab la existència d' un balcó ab baranas de ferro, produhint aquest exòtich conjunt lo efecte que es de suposar.

Junt á la iglesia en sa part N., y ocupant aproximadament una meytat de sa longuitut, se troba 'l claustre modern, sense importancia artística, completament desfigurat per haverhi tapiat los archs sostinguts per pilastras quadrangulars y convertit en capella lo centre destinat á jardí ó pati. Dita capella está dedicada á la V. M. de la Concepció, y en son altar sis columnas jónicas sostenen lo quart d' esfera que sopluga á la imatge. A la part exterior de la meteixa es d' observar una clau, colocada allí per casualitat ó distracció, que representa la Anunciació de Ntra. Sra., obra ben executada del xvi. Cridan, també, l' atenció duas ménsulas primitives y sis magnificas osseras del xiv, essent notable la que conté la estatua jahent d' una dama de la Cort.

Inmediata á aquest claustre 's troba la capella de Sant Agustí, que fou abans la sala capitular y conté lo sepulcre en marbre blanch y abarrocat del célebre canonge Mulet, portant damunt sa jahent estatua. A las parets s' hi veuhen quadros de regulars dimensions que representan assumptos de sa vida.

A poca distancia d' aquest lloch, una grata sorpresa atura 'ls pasos del excursionista. Es lo fragment del antich claustre. Es un excelent exemplar románich, qual origen pot fixarse al sigle ix, y 'l constituheix archs cintrats formats ab dovellas senzillas, ó sia, sens cap adorno, essent sas columnas aparelladas y no molt llarchs los fusts. Aquest fragment se troba avuy en un estat tan ruínós que es de temer, á la curta ó á la llarga, son total enderrocament.

Al entorn del temple, exceptuant lo espay ocupat per lo claustre modern, hi ha una esplanada, á la que s' hi disfruta un excelent cop de vista. En altres paisos, apareixeria problament transformada d' una manera sorprenent y poética, armonisantse la flora ab lo monument.

Vista la casa del Senyor era precis veure la dels ciutadans. Aquésta 's presenta superba en una espayosa plassa, destinada, als matins, per un dels mercats, establintse l' altre á la plassa del *Olm*. La fatxada d' aquest edifici sembla fernos recordar d' una manera vaga la expresió artistica de las construccions italianas y pera que la ilusió sia més complerta, casi á son costat s' hi troba lo carrer del *Pópolo*, ab sa popular capella de la Mare de Deu, tot lo qual nom y devoció apar esser reproducció de las costums de la terra clásica del art. La casa, que 'ns ocupa te un porxo ó atri ab set archs, tres d' apuntats en los extrems y en plena cintra lo del centre. Aquesta diferencia no sabém si obeheix á la idea de treure la monotonia donant aixis varietat al conjunt, ó be, tal volta, á la necessitat de salvar lo peu forsat en que 's trobá l' artista al donar major diámetre de llum á l' arch central, donchs que, á seguir aquest la curva ojival, s' hauria vist obligat al aixecament del pis, á n' aquella part del edifici.

Entrárem al pati, ahont s' hi troban elegants reixas del sigle xvii, essent treballats los gruxos de sos travessers, á imitació de corda. No son tampoch despreciables las baranas y balustres de la escala principal, fruyt de la industria de serralleria en lo sigle xviii. Al [primer pis recorreguérem totas las dependencias, y á la sala del Consistori hi contemplaren los retratos de Felip V y Lluís I. A l' arxiu, encare que depresa, poguérem examinar lo *Llibre vert*; lo

referent al *alborot de las fabas*; altre destinat á ceremonias religioses; un copiador de *Privilegis concedits als ciutadans de Barcelona*; *Lo Mostasaf*; *Acorts municipals* que 's remontan fins al xiv; *Certificacions autènticas* dels serveys fetas per la Ciutat; *Sumari de privilegis y actes*; lo Códice Suaña; *Rubrica de la bossa dels cavallers*, de 1629; los referents á la *Taula numularia*; *Capbreu de la Pavordia*; y molts d' altres referents á assumptos administratius y gubernatius. Alguns de dits llibres contenen documents originals, entre 'ls quals deuen citarse un autógraf de Ferrant lo Católich. Respecte á la actual organització del arxiu hi ha bastant que dessitjar, no duptant se procurarà un sistema classificatiu y orgánich més conforme ab los moderns avenços de la ciencia paleogràfica.

La falta de temps disponible 'ns impedi de veurehi altres curiositats, que segóns se 'ns digué, consisteixen: en una bandera proclamació de Isabel II ab las armas reals antigas que ostentant en son escut l' ordre del Sant Esperit y dos escuts de la ciutat; altre bandera del batalló de la Milícia del any 43; duas de més petites de l' época republicana; duas dalmáticas de proclamació y una bossa pera 'ls heralts; duas tiras de proclamació de Fernando VII é Isabel II; y unas gualdrapas. Com á objectes no tan importants, un sombrero acanalat de domás carmesí que usava 'l timbaler á últims del sigle passat y duas arrecadas antigas de metall pera la gegantesa.

Ja que hem parlat de las proclamacions, bó será manifestar que aquéstas, per lo regular, s' efectuavan á las plassas Major, Olm y Valldaura, ahont s' hi aixecavan tablados convenients. Lo Municipi ab son Secretari anava á cavall y al arribar á las plassas un dels heralts, deya per tres ve-

gadas: *Oid* y l' altre heralt, també per tres vegades seguia dihent: *Atención*. Allavors lo Secretari llegia la proclamació y tot seguit s' esparramavan monedas de plata ó medallas commemorativas. Los regidors anavan ab barret apuntat y usavan espasa, y 'ls cavalls ab unas gualdrapas vermelles ó de grana y un escudet á cada pany.

Sortirem de casa de la Ciutat y seguint per la baixada de Sant Miquel, trobarem á la iglesia del meteix nom aixecada sobre la roca viva. Arqueològicament considerada es molt notable, mes en un estat d' abandono y mutilació tal que no la coneixeria l' artista que la ideá. Per de prompte, en sa part exterior, cossos sortints y finestrals tapiats desfiguran l' ábside y sos murs laterals, mentres que al bell davant del temple, una casa particular, aparescuda allí en hora inoportuna, ofega lo esperit de la fatxada. Sempre apareixerán antitétichs dits monuments. Lo vell, plé de virtut, se plany del egoisme modern y resta silenciós davant sa trista sort. Lo nou, osat y atrevit, aixeca sa arrogant estatura y pretén ab mirada d' áliga, dominarlo. Respecte á son interior, sas voltas ostentan robustas nervaturas y capritxosas claus del xiv. Sos finestrals, tapiats, lo embellirian molt ab sas llums y seria de desitjar la substitució dels altars barrochs per altres més en armonía ab lo estil general del temple.

Passárem per lo carrer del Born, notant á una casa particular unas cariátides, no tant notables com las que 's veuhuen á Cervera, y entrárem á la iglesia de Sant Pere Màrtir, (1318), comuntment anomenada de Sant Domingo, topantnos, altre cop, ab la existencia de finestrals tapiats, aditaments á sa part exterior, amen d' un gran cobertis sobre la cúpula.

Res de remarcable interès notárem á son interior, y donatnos compte de que la tarde 'ns aguaytava ja ab son primer sonriure, y no trobant cap mena d' incompatibilitat á celebrarhi las *dotze horas*, determinárem fer via á la antiga *Posada de Sant Domingo*, ahont ab la companyia del delegat Sr. Monrás y dels amichs senyors Miró y Balaguer, platicárem agradablement y restaurarem las nostras forsas.

Continuant á la tarde nostra tasca, arrivárem al magnífich *pont vell*, anomenat pel altres *pont romá*, qual denominació, certament, no sabém d' ahont se despenja. Tractárem d' escudrinyar ó de sorprendre en sa fesomia alguna expressió característica que 'ns recordés tan antiga y gloriosa nissaga... mes, la nostra ullada arqueològica no sápigué trobarhi l' avior romana. Los partidaris d' aquesta opinió lo suposan aixecat desde 210 á 221 avans de l' era cristiana y dedicat á Gneo Pompeyo; mes, nosaltres, lo creyém, sino aixecat al menys reedificat sobre 'l XII ó XIII; y si 's demostrés que l' actual fou construit sobre fonaments ó restos d' un pont romá, tindriam llavors explicada la denominació popular y justificada l' antiga avior que 's vol concedir al actual. Aquest consta de vuit archs desiguals, ab duas finestras arquejadas entre 'ls pilans centrals y puja desde 'ls extrems al mitj formant duas rampas.

Dirigirem nostres pasos envers la *Cova* ahont Sant Ignasi de Loyola hi rebé 'ls prodigis de la gracia divina. Contemplárem son mur exterior lateral, divent confesar que, en son género, es l' estil arquitectónich, de los més escullit y delicat que hem pogut observar. Respira son conjunt certa magestat que l' hi escau be y en certa manera fins nos enamora. Celebrém, donchs, sos detalls d' exornació

ab aquella série de figuras alegóricas, ben treballadas ab diferents gestos y expresions; contemplem sas pilastras buscant la vida en los ideals corinti, dórich y salomonich; y examiném aquellas finestras, rectangulars unas, y circulars altres, impregnadas de severitat y riquesa artística. Cal dóldrens, n' obstant, de la existencia d' algunas figuras, tal volta, massa grotescas, pera un edifici religiós, y felicitar nos com á catalanistas, que sia escrita en nostra llengua materna la inscripció *Cova de Sant Ignasi*. A son ángul occidental cridan l' atenció duas figuras lligadas pel cólzer, formant cantonada la corda que 'ls lliga. Damunt s' hi observan las armas reals espanyolas y la fetxa de la constitució de la Casa (1666). La fatxada `s desrolla segons l' estil general del mur que hem examinat, mes no hi sobressurt res que mereixi particular atenció. Hi ha una estatua del Sant, de grans dimensions, tenint en una mà lo Llibre, símbol de sos místichs *Exercicis* y ostentant á l' altre, la ploma, emblema probablement de la que dictaria al *pobre home del sach* sos religiosos pensaments.

La iglesia consta d' una nau y te quatre altars per banda ab quadros que molt los realsan. Lo presbiteri guarda la forma semicircular ab volta de petxina y en lo ninxo central y únich de son altar major hi ha una imatge de la V. M. de la Concepció, d' expressió molt recomanable. A la dreta y á l' esquerra del ara del altar hi figuran respectivament las imatges del Sant Fundador y del apóstol de las Indias, de dimensions majors á las del natural y colocadas sobre zencills zócols, obras de Flotats, escultor manresá. Damunt lo lloch dels altars laterals hi corre una galeria, ahont s' hi troban varias tribunas.

Hi ha una estancia que precedeix á la *Cova* destinada,

creyém, pera 'l descans dels visitadors d' aquell lloch memorable. En sos murs hi figura una colecció de quadros deguts al pincell del Germá Gallés. Al extrém de la estancia hi ha un altar dedicat á Sant Francisco Xavier, lo qual li dona un caràcter de sala-capella. En l' àngul occidental hi ha la entrada de la *Cova* y damunt del portal lo *Crucifix del Tort*, que segons tradició, derramá sanch y aigua, ab una inscripció que aixís ho recorda. (1627).

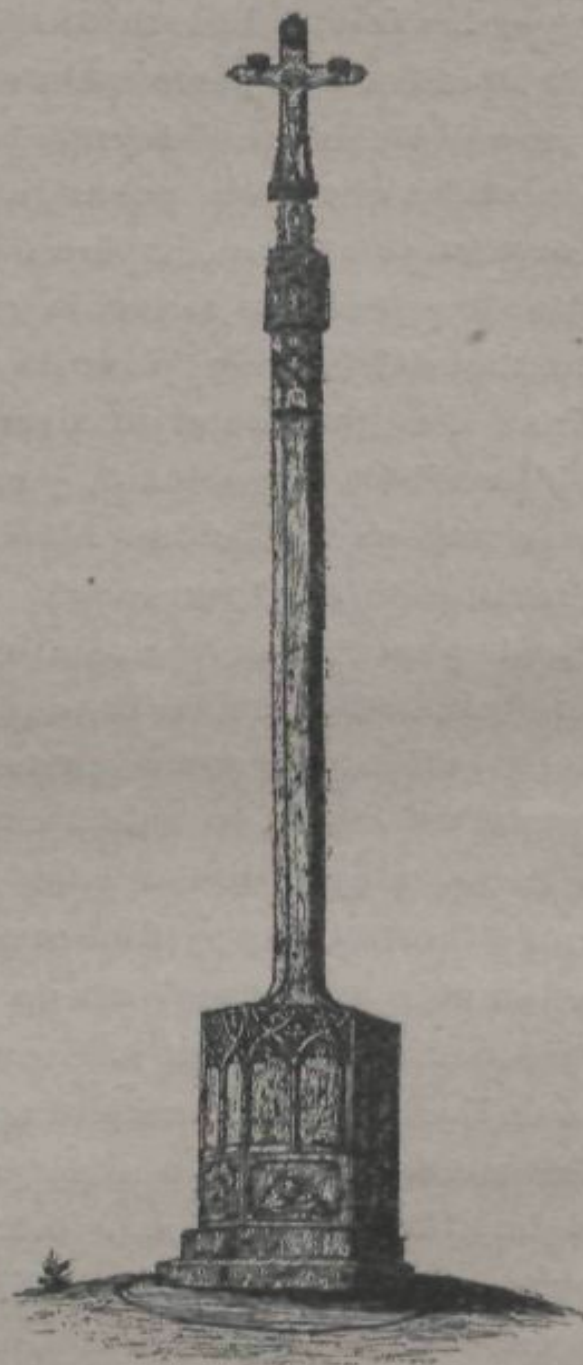
Aquesta rústica estancia está adornada ab varis medallons de marbre blanch, fets en l' any 1720, ab un estuch, degut al Germá Capsada, y un altar, també de marbre, fet per l' escultor Gray. Crida, mes especialment l' atenció del piados visitant una senyal de la Creu refundida á la mateixa roca y ab respecte amagada detrás d' una portelleta la qual, segons tradició, fou esgrafiada per lo mateix penitent Sant Ignasi. Aquellas ratllas toscas, mitj amagadas y casi desapersebudas per lo poble, son l' element mes comovedor d' aquella aparatosa estancia.

Al sortir d' aquest lloch se fa necessari, sino 's vol cometre un crim de lesa excursió, pujar al espadat *balcó de Sant Pau*. Ab aquesta denominació es coneguda una miranda natural que 's troba al extrém d' un promontori, situat al mitjorn de Manresa y trencat per lo pas del Cardoner. Sa vista panoràmica es encisadora, ovirantse al Sur la cordillera montserratina y com si un esbatech geològich la reproduhís al septentrió, pot observarse allí lo granítich turó de Queralt. En eixa direcció y á primer terme veureu destacar-se en mitj d' un mar de casas, la magestuosa Seu, que, ab sa magnífica proa absidal, apareixia una celestial embarcació, que venint de Ponent, es à dir, d' allí ahont s' acaba la vida, anava en busca de la Llum d' Orient, ó

sia, d' aquella patria futura, qual claror es sempre esplendenta y viva. Una vegetació rica y variada esparramada capritxosament per las falgas dels turons vehins, animada ab la canturia d' aucells y perfumada ab l' aroma del plantiu, feya d' aquell lloch un deleytós jardí. La Ciutat ofereix la particularitat que molt pocas poden presentar, y es, una bella armonia de camp, població y montanya. Se confonen á n' élla, los elements naturals y agrestes ab los formats per lo artifici del home y nascuts al calor de las socials exigencias. Altre particularitat digna d' esmentarse 'ns presenta la manresana població, y es, que en diferents promontoris, segons tradicions clásicas, s' aixecan sos principals monuments. Observareu, en efecte, duas eminencias centrals y quatre en los costats N. E., E., S. E., y S. O., y sobre d' eixas alturas, hi descobrireu lo Carme, Casa de la Ciutat y la Seu; lo superb castell de Puigterrá vigilant la carretera ausetana; lo noble casal d' Espanya descansant tranquil al ampar de l' ayrosa creu de terme; lo religiós retiro de Santa Clara; y finalment, qual mut observador del trafich mercantil que 's desrolla á sos peus, l' arrodonit torreó de Santa Catarina.

Deixárem aquest lloch y anant camps á través arribárem al *camí de las tres creus*, anomenat aixís per tres bonicas creus de terme que s' hi troban. La primera més prop de la població s' anomena del *Tort*, (*Tórd?*), la segona situada en lo pla del casal d' Espanya porta 'l nom de la *Culla*, y més enllá, camí de Viladordis se troba la darrera coneguda per *Cusbiyola*. Aquestes tres creus de pedra recordan també episodis de la vida de Sant Ignasi, y baix aquest concepte podriam respectivament anomenarlas de la *Visió*, de la *Profecia* y de la *Pietat*. Mes, d' aquestes creus la

que verdaderament mereix l'atenció del excursionista es

MANRESA.—CREU DE LA CULLA.

Dibuix de D. E. Tàmaro.

la de la *Culla*. Al mitj d' una vasta esplanada, y com centinella que vetlla per la sort dels senyors de casa Espa-

nya, 's troba allí tranquil·la, disposada, també, à oferir un generós descans al fatigat caminant que dirigeix sos passos envers la ciutat vehina. La creu es gòtica adornada ab precíós fullatje y figuras, essent son conjunt una excelent obra del sigle xv. No todas las figuras poden distingirse ab perfecció, à consecuencia d' haver experimentat l' acció del temps, mes nos semblá distingirhi als sants apóstols Pere, Joan, Jaume 'l Major y Andreu. Lo Crist está soplujat per tres dossierets que correspon lo del mitj al Cap y 'ls dels extrems à sas divinas mans. La canya está bastant esculpurada, tenint en sa part superior lo sol al cantó oriental, la lluna, al oposat y una estrella, en los dos laterals. Los panys del zócol restan sens treballar y sols en lo del cantó del Mitjorn, pot distingirse à duras penas, à un arquer, y aquestos panys de pedra nusos ha donat lloch à l' imaginació popular à convertirlos en pans y à relacionarlos ab la següent tradició, que per no esser molt popularisada 'ns apar convenient referirla aquí:

No molt lluny de la ciutat de Manresa, y en una de sas valls orientals s' aixecava temps enrera, una casa de pagés de rústich y pobríssim aspecte. L' havitavan, tan sols, un jay entrat ja en anys y un jove fornit en lo treball, que era son fill. De mestressa, no n' hi havia, donchs que la muller del avi havia passat ja à mellor vida. Ab pau dolíssima conreava l' hereu—que à la casa del vellet s' hi conservaba fadri,—unas petites terras, y ab l' amistat de Deu se retirava cap al tart à la casa payral, esperant confiat à l' aubada del nou jorn. Esdevingué un dia, que 'l bon avi 's posá malalt y absenyals de que sa malaltia seria llarga y costosa. No podent lo fill atendre als cuidados de son pare per falta de recursos y d' ausili personal, li aconsellá

de refugiarse al hospital de Manresa, ahont podria esser cuidat ab més zel y ab més delicat amor. No 's negá lo pare, á la indicació de son primogénit, si be que un sospir arrencat ab forsa de son cor, manifestava tota la tristor y tot lo condol d' haver de deixar en semblants moments á la benvolguda llar de sos antepassats, y ab la idea, tal volta, d' entregar son ánima á Deu, dintre de parets estranyas. Sa casa payral, era modesta, mes á la fi, mellor... perque era la seva.

Conformat lo pare, surt de sa casa y ab los ulls plens de llágrimas li dona lo derrer adeu. Apoya 'l bras en lo de son fill y comensan la caminata en direcció á Manresa. De tant en tant, fixa la vista al Montserrat, murmurava tot baix paraulas que 'l fill no entenia, mes, que segurament endevinava: eran pregarias dirigidas á la Advocada dels catalans. Feya molt llarga estona que caminava nostra parella, quant al arribar á la creu de la *Culla* lo vell exclamá conmogut y fatigat; ¡no puch més! y rendit s' assentá en un dels grahóns de la antiga creu de terme. Baix lo doble pes del cansanci y dels anys, restá 'l vellet mut una bona estona y á son costat lo bon jove 'l contemplava ab pietat filial. De sopte un sospir més fort y llastimós li arrencá de son cor la següent exclamació: Ay! Senyor! en semblant, diada, ¡prou me 'n recordo! com tú, donava 'l bras á mon pare pera acompanyarlo al hospital de Manresa, y com jo volgué també descansar á la ombra d' aquesta Creu.

Fos que aquestas paraulas impresionessin fortament al fill, fos que aquesta casualitat la vegés repetida á sa imaginació, en un pervindre més ó menys llarch, lo cert es que á las paraulas del vell, lo fill digué: Pare, no vos succehirá lo del avi, que Deu lo perdó. Tornémossen á ca-

sa que 'l Senyor, d' un modo ú altre ja provehirá. Dit y fet, s' alsan los dos y després de moltes penas y travalls lograren tornar á la casa payral y un cop allí observaren que la casa que havian deixat tancada baix clau restava enterament oberta. Hi entraren ab cert temor, no hi vegeren á ningú, mes en cambi foren agradablement sorpresos al veure lo rebost y las taulas provehidas d' una gran abundó de pans y cocas. La salut torná tot seguit al vellet, ja que sa malaltia era principalment esdevinguda per la pobresa que regnava á la casa, y uns quants anys després moria cristianament, ab tots los ausilis de la ciencia y de la caritat en la benvolguda llar de sos progenitors.

En memoria d' aquest fet, diu 'l poble, 's grabaren uns pans, á la peanya de la creu anomenada la *Culla*. Eixos pans, creu veurosloshi la imaginació popular, mes ab l' observació arqueològica vos donareu compte, de que son senzillament los panys de pedra que l' artista deixá sens esculpir.

Dirigirem altre cop nostres pasos cap á la ciutat, no sens contemplar per un moment ab satisfacció la bonica portada románica de Santa Clara. Vulguis no vulguis deu aturashi 'l distret viatger. Es elegant y 's recomana per la sensilleza de sos archs en plena cintra y per la bona execució de molts de sos detalls, essent problament obra del sigle XII.

Visitárem, després, la iglesia de Sant Ignasi y la capella del *Rapte*, aixecadas respectivament en 1750 y 1625. D' aquest últim lloch lo més notable son uns rajols enclosos sota una portella de crestall, que son los meteixos ahont lo Sant posava 'l cap durant son rapte y un pilaret ahont lo ja esmentat penitent viscahi s' hi assentava pera

ensenyar la Doctrina als infants. Hi ha, ademés, lo quadro que recorda la maravellosa visió del Sant y que dona nom á la capella. Al costat de l' iglesia 's troba 'l Colegi de la Ciutat á carrech dels P. P. de la Companyia de Jesús, qual establiment d' ensenyansa recorreguerem en sas principals dependencias.

A la plassa propera hi ha que contemplar un obelisch en honor del propi Sant (1587), essentne digna de la visita, la portada de Santa Lluçia, obra probablement del sigle xi. Passárem per lo carrer de Sobre-roca, ahont si veu un pou que recorda una tradició ignaciana; per lo carrer dels Archs, de tipich aspecte, que casi recorda las barriadas judaicas; y per la baixada del Càrme, ahont s' hi ovira un finestral gòtich, y ja 'ns teniu á dintre d' altre temple.

La iglesia del Càrme, (1318), aixecada en lo punt més alt de la ciutat, es una reproducció, si be imperfecta y menys elegant, de la iglesia del Pi de Barcelona. La fatxada está sens acabar, ostentant solament á sa porta un feix de columnas gòticas desprovehidas de la corresponent ojiva. En lo tímpan hi ha pintada, de la manera que Deu volgué esser servit, á la V. M. del Càrme donant lo escapulari á Simon Stock. Lo interior, desfigurat per los finestrals tapiats y la unitat artistica lateral, truncada per la existencia d' una tribuna y de l' orga que restan colocadas á la meytat de l' alsaria de las capellas pròximas al presbiteri. ¡Quant molt més hermosa no seria aquesta iglesia, si se la despullés dels adefesis del barroquisme y se la adornés ab la puresa y severitat que concebiren sos inspirats autors!

La vista á las capellas, artisticament considerada, 'ns doná gran exuberancia de fusta. Mereix més especial aten-

ció 'l quadro representant á la insigne escriptora avilesa, notantshi á son semblant una expressió més admirativa que contemplativa y sa actitud sembla moguda més per celestial sorpresa que per mística calma.

La capella de verdadera celebritat y de popular devoció es la destinada á commemorar la miraculosa tradició de la *Llum*. Patentisa, avuy, aquest recort, duas pinturas de duptosa propietat y execució. Lo meteix dihém de la vista panorámica en relleu que figura á son altar. Hi han, ademés, duas lapidas commemorativas ab inscripcions llatinas, essent dauradas las lletras esgrafiadas.

La de la esquerra diu:

Una et trina Deitas
 credibitas (sic) facta est nimis
 populo Manresensi
 Die XXI Februarii anni MCCCXLV
 cum lux á Montesserrato procedens
 micata solem vincens
 acdem hanc Mariæ sacram penetravit
 in angulari lapide sine lucens
 deinde ad acdiculam cælesti monitu
 Augustissima Triadi dicatam
 ac simul ad alteram
 S. S. Salvatori erectam diffusa
 æquali semper mole ac splendore
 semel et iterum iterumque
 alternis viribus,
 modo una mox trina colluxit.

La de la dreta, diu aixis:

Campana coactum septemne silentium
 sua sponte contempsit

Plebs (sic) universa hora tertia

Luce duce

Carmeli montem conscendit

videt stupet gaudet

precinente Carmelitanum Familia

Deum laudat

Carmeli Reginam salutata

ab interdicto divinitus liberata

Antistitis gratiam prægustat

Auspicata die recurrente

civitas hic gratulabunda conveniens

votum solvit et novum laudis canticum

quo Dei opera revelare

patria voce populis gestit.

Fan també referencia al aconteixement esmentat los tres raigs de llum pintats prop de la clau major y qual inscripció es:

LVMEN LVXIT IN HOC

HABITACVLO. 1345.

y altre que 's troba á la paret del chor que diu:

LVX ORTA EST EIS.

21 Febrer 1345.

La tradició de la *Llum* no es del cas referirla, per esser bastant coneguda y molt comentada. Lo asombrós y extraordinari del fet, per una part, y 'ls duptes de reputats historiadors sobre son origen é interpretació, per altre, fa que dita tradició hagi d' esser acullida ab las necessarias reserves que prescriu sempre la crítica histórica.

Se venera á dita iglesia, en la capella dedicada á Sant

Salvador, una imatge miraculosa de N. S. J. agonissant à la Creu, trobada segons tradició que 'ls pares contan als fills, per un prior del convent al fer buidar un pou ple de terra, la que 's trobá junt ab la imatge de Sa Mare, del Deixeble estimat y de la campana que després havia d'immortalissarse tocant *per ella meteixa* quant la vinguda de la Llum. Se conta, també, que aquesta imatge del Salvador suá sanch lo dia que Mahomet II entrá à Constantinopla y quant Soliman s' apoderá de Rodas.

S' hi troba una lápida ab la següent inscripció:

(sic)
 EX^{MO} DOMINVS
 D. DOMINICVS RECCO
 DVX ARCADIE
 EQVES HEROSOLMITAN[?]
 GENERALIS REGIVS
 CARMELO DEVOTVS
 CHRISTO DOMINO
 DICAVIT HOC OPVS
 ANNO
 MDCCXVIII

Possehia aquesta iglesia diferents reliquiaries de valor artístich, que desaparegueren quant la guerra del any vuit. Al costat del temple hi havia abans lo convent, convertit avuy en quartel. L' ábside, resta també desfigurat ab cosos sortints. A son costat se troba la baixada, órfana actualment de sa antiga muralla, que 'ns conduhi à la posada, ahont novament nos hi recullírem.

Dirém, are, quatre paraulas més, que serán com l' epilèch de la present jornada. Resumint nostre trànsit per la ciutat farém avinent que 'ls carrers, feta excepció de tres

ó quatre, son estrets y tortuosos, de manera que á vista d' aucell se 'ns presentaria com un laberinto. De edificis artistichs particulars no n' hi ha y sols la presó y mitja dotzena de casas modernas es lo més important baix lo concepte de l' arquitectura civil.

Forman lo caràcter de sos habitants la laboriositat y la honradés, cert exagerat egoisme en determinats casos y un visible retraiment per la vida social y las manifestacions expansivas. Aixís es, que la via pública no presenta 'l caràcter alegre y rialler d' altres poblacions catalanas.

Baix lo punt de vista etnogràfic, dirém, que en general, las faccions de la cara están desprovehidas de regularitat de lineas, y revelan falta d' expressió. Son color es excessivament aterrossat y la pell casi apergaminada notanshi ausencia de vida y de frescor. Lo pla de Bages diriam que es l' antitesis del Ampurdá. Lo golf de Rosas sembla convertir á la encontrada ampurdanesa en una alegre y fresca primavera, lo pla de Bages es lo vellet, que trist y mut, contempla una posta de sol, entre 'ls primers frets de Novembre.

Varias son las tradicions manresanas, bastant conegudas las unas y d' escás interes las altres pera 'l nostre punt de vista; nos creyém per tant dispensats de referirlas. Sòls per via d' inventari consignarém las més relacionadas ab la població: *La Creu de la Culla*, que com hem vist te un fi moral y que per alguns deu considererse històrica. Nosaltres la preném purament per popular, ja que 'l meteix assumpto ab lleugeras variants apareix en altres encontradas. *La miraculosa Llum*, simbòlica á nostre entendre, històric-jurídica segons la població. *Lo canonge Mulet*, històrica, mes que deu acullirse ab certas reserves.

Fabets y Tremendos, històrica, que recorda lluytas locals. *La mare Serafina*, històrica religiosa. *La torre de l' Aliga*, llegendaria. *La crema del paper sellat*, històrica y política. *La traslació de las Santas reliquias*, històrica, si be de dup-tosa confirmació en son marevellós y complicat desenrot-llo. Aquesta tradició ha posat en boca dels noys de Sam-pedor la següent quarteta que en tò de befa cantan per los carrers:

Manrésans, budellans,
que robeu los cossos sants
Santa Agnès, Sant Fructuós,
Sant Maurici gloriós.

Lo cap de ferro, popular. *Las victimas dels tres roures*, his-toria que recorda lluytas civils. *Lo roser del caputxi*, reli-giosa. Y finalmant, lo bonich aplech de las tradicions ig-nasianas, entre las quals recordém *Lo pou de la gallina*, *Lo Crucifix del Tort*, *la Verge de la Guia*, *Lo Rapte*, *Lo caparró del infantet*, *Lo pervindre de Can Marseta*, etc. D' eixas la més popular y la més característica, es la del *pou* del carrer de Sobreroca.

Respecte de la historia d' aquesta ciutat, com ja vos ne suposo coneixedors, no vos diré res, limitantme á donar una breu noticia de las fonts que puguin consultarse.

S' ocupan donchs, d' aquesta Ciutat, nostres socis hono-raris lo Sr. Balaguer en sa obra *Manresa y Cardona, his-toria y tradiciones*; lo Sr. Pi y Margall en la *España pin-toresca*; lo P. Fita en sos estudis sobre *La Cova de Sant Ignasi*; y nostre resident lo Sr. Cornet y Mas en sa *Guia del viajero en Manresa y Cardona*. Pot consultarse á Pife-rer en sos *Recuerdos y bellezas de España*; Ponz en son

Viaje por España; Villanueva en son *Viaje literario á las iglesias de España*; y Florez en sa *España Sagrada*. Consultis, també, la obra en via de publicació *Ensayos históricos sobre Manresa* y las *Memorias históricas de los hebreos y árabes en Manresa*, del senyor Mas y Casas; al *Epítome histórico de la ciudad de Manresa*, del Fr. Roig y Jalpi; á la *Memoria para la historia eclesiástica de Manresa*, de Tallado; *Opúsculo sobre antigüedades de Manresa*, de Ripoll y á la *Descripció de la grandesa y antiguitat de la ciutat de Manresa*, de Canyellas.

Pera estudiar aconteixements ó assumptos determinats convé tenir noticia de las *Monografías* sobre la *Seu* y la *Torre del Breny*, del Sr. Torres y Torrents; *Rápida ojeada á los Protocolos de escrituras públicas de Notarios de Manresa en el siglo XIV*, del ja citat Sr. Mas y Casas; *Historia dels gloriosos martyrs de Manresa*, del Fr. Germes; *Historia de la traslació dels cossos sants, patrons de Manresa*, de Casanova; *Relación histórica de la venida de la Santa Luz en la iglesia de Ntra. Sra. del Càrmen, en el año 1345*, per los Administradors de la festa; *Resurrección del canónigo Mulet*, de Mas y Enrich; *Descripción de las fiestas que se hicieron en Manresa por la Jura y Proclamación de Carlos IV*, de Llisach d' Olzina; y *Resúmen histórico de la acequia de Manresa*, per la Junta de dit canal.

La nostra estada á la ciutat, fou curta més aprofitada. No poguérem per lo primer motiu examinar coleccions y curiositats que restan disseminadas. Pera aquestos travalls complementaris vos podran servir la esmentada *Guia* del Sr. Cornet y la may desmentida amabilitat dels nostres delegats.

Al matí del següent dia, acompanyats del Sr. Balaguer

y Enrich, sortirem en tartana cap á Sant Benet. Lo dia estava seré y l' atmósfera era puríssima y per tant nos venia molt á pler aquella sortida que embellian además la flayre de las flors y la canturia dels aucells. Deixarem á Puigterrá á la esquerra y emprenguérem la carretera de Vich que 's troba bastant ben conservada. Al arribar al pont de Navarcles, part dels excursionistas se dirigiren directament al celebrat monastir, y l' altre part de la colla, férem via cap á la població vehina. Visitárem la iglesia, mostrantnos lo rector Mossen Joseph Sentaneres los reliquiaries, objectes del culto y una mitra moderna que pertanyia al abat del monastir de Bages. Passarem á casa del pagés D. Valentí Altimiras que 'ns ensenyá lo cinyell que portava Sant Ignasi quan anava á captar á dita casa, en lo temps de sos antepassats. Sortirem de la població y atravessant lo Llobregat per una palanca, arribárem per fi al somni daurat de la excursió, al lloch meteix, ahont s' aixeca lo vell monastir, que per sa importancia artística, reclamava feya temps, la nostra presencia.

«Aquest monument,—escriu en Cornet y Mas,—es un dels que més fan sospirar al home per la pau del cor y la tranquil·litat del anima; tot convidant allí, á aixecar los ulls envers Deu y á allunyar de la pensa los frívols recorts d' aquest mon. Sa posició, sa antigüetat, la meteixa humilitat y senzillesa de lineas contribueix á apagar la veu de las passions y á moure los més tranquils pensaments». Creyém que difícilment se podria donar ab tan breus paraulas, una idea tan verdadera y una apreciació tan exacta del carácter que revesteix aquest antich monastir y de la impresió que 's reb al ovirarlo per primera vegada. En efecte, son reduit espay, la poca elevació de sas rónegas

voltas, las columnas aparelladas ab curtíssim fust, sas nuas parets y la senzillesa y severitat del conjunt, despertan un misticisme vigorós, casi diriam, tétrich é imponent. No s' hi busqui allí, la fresca primavera; no, aquella morada es la imatge viva de la tardor del home; es la expressió de la fredor, de la quietut, del trist recort; y las fullas secas arreu escampadas semblan invitar al transeunt á meditar sobre la mort considerada com á descans de la vida. Y com aquesta idea sembla esser allí lo fi primordial, lo pensament capdal del piadós lloch, s' explica y 's comprén que l' artista fos sobri en sa composició y en la execució de la obra que li fou confiada. Apar no volia destruir ab exhuberancia de detalls la severa senzillesa del conjunt, ni esculpirhi res que pogués distreure ó moure á pensaments poch elevats al auster religiós que contemplatiu ó mormolant pregarias, recorregués las venerables voltas d' aquella recullida y mística soletat.

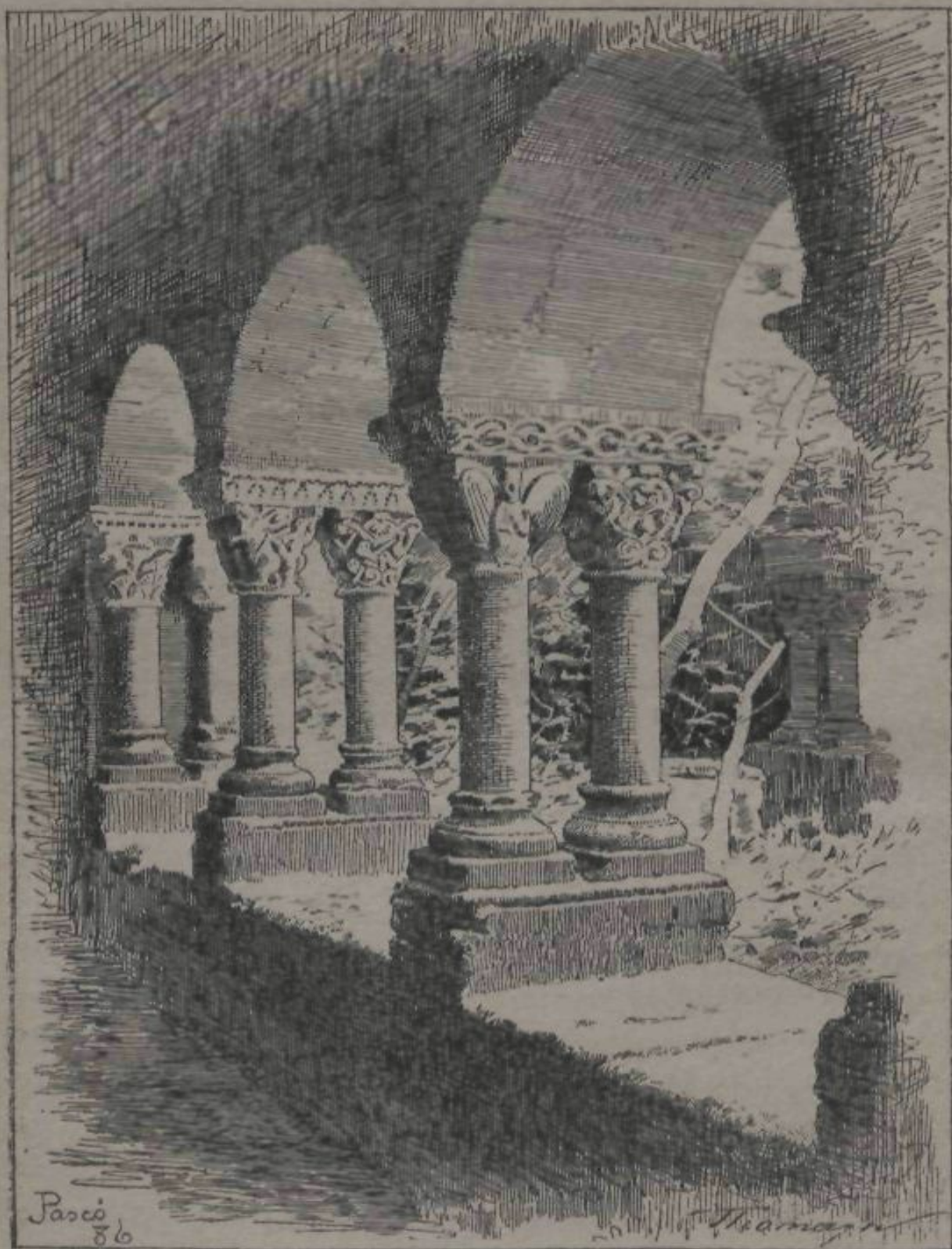
No hi busqueu, donchs, certas analogias ab altres monastirs de Catalunya; no hi busqueu aquella série de tombas de guerrers y prohoms de gloriosa nissaga; res que denoti grandesa, magestat y poder; res que pugua despertar la vanitat ó la emulació per las ilusions de passatjera gloria. Fins sembla que 'l vént al moure las fullas pel claustre, tot interpretant l' esperit de l' edifici, repeteix aquell pensament de la insigne escriptora: *Solo Dios basta*.

L' interés dels excursionistas per Sant Benet de Bages me impresioná vivament, havent de reconeixer que mentres aixís se treballi sempre tindré patria catalana. Allí hauriau vist á tres ó quatre dels companys ab los álbuns prenent notas ó apuntes dels detalls arquitectónichs; un parell calcant las lápidas pera probar que no s' escatima la

feyna; més enllà, un altre acotat passava llarga estona ab la difícil tasca d'interpretar lo illegible, logrant á la fi la interpretació cobdiciada; altres, ab instruments geométrichs prenian midas pera aixecar lo plano topogràfich; y finalment, la obligada máquina fotogràfica 's trasladava d'un lloch al altre pera reproduhir los exemplars més importants del monastir. També observárem á altre company que ab los utensilis corresponents netejava las tombas y 'ls capitells y colocava las llosas y altres objectes á sos respectius llochs, ja que 'l *Descuit* era 'l vigilant que feya temps tenia á son càrrech la custodia y conservació del vell monument. No hi faltá, tampoch, qui 's posá al cap l' arreglar una mica l' arbreda del claustre que per excés de ufana dificultava 'l transit.

Vaig deixar á mos companys en sos treballs pera recorre l' edifici, á fi de podervos dir de ma cullita quatre senzillas paraulas. L' interior de la iglesia, tal com está avuy, es la part més pobre del monument. Se presenta aquesta desfregada, sense pilars ni columnas, sense que cap fragment, com no sian alguns d' abarrocats, adornin sas groxudas parets. Es bastant espayosa y la volta es de canó. L' altar major es modern y 'l conjunt del sagrat recinte sembla un magatzém. Prop del grahó del presbiteri s' hi troba una escala que conduheix á una capella soterránea, avuy abandonada, y en la que, segons dihuen, s' hi venerava lo cos de Sant Valentí. La devoció popular ha donat origen al *Cristall* y al *Grau de Sant Valentí*, sobre lo qual poden trobarse explicacions en los autors que s' ocupan del plá de Bages. També existeix, encare, una imatge antiga de fusta de Sant Miquel ab armadura completa.

Mes, lo joyell de la casa, es sens dupte, lo claustre, y éll

SANT BENET DE BAGES.—CLAUSTRE.

Dibuix de D. J. Pascò, d' una fotografia de D. J. Monrás.

deu mereixer ab justícia nostra preferent atenció. La impressió que rebérem al contemplarlo fou tan viva y singular, que malgrat las novas que 'n teniam, no 'ns figuravam trobar tanta distancia entre 'l concepte y la realitat. Son esperit y sa fesomia, com havem dit, no 's poden confondre ab los demás que hem tingut ocasió de visitar. Aixís, si 'l románich claustre de la benedictina catedral del Vallés invita al estudi y á la contemplació; si la glorieta de Santas Creus platejada per la esblanquehida claror de la lluna, 'ns inunda de dolcesa ab las vibracions del toch d' oració y ab lo suau oreig d' una vesprada d' estiu; si lo superb y magestuós Poblet nos fa bategar las cordas del sentiment ab los grans recorts de la patria; y si, finalment, en la Seu Ausetana lo gótic claustre 'ns apareix com un paláu engalanat de flors y de garlandas; en lo de Bages, no hi sapiguérem veure altra cosa que una vera y trista soletat. Era la mitj diada, bonica y claríssima per de fora, y no obstant, la llum del sol apareixia esmortuida dintre d' aquell imponent conjunt de rónegas pedras y de seculars ossaris.

Lo recinte que 'ns ocupa te dos compartiments á cada un de sos costats, partits per macisos matxóns de forma atalussada ab baquetóns en sa part superior, y contantse en cada un de dits compartiments, tres archs semicirculars sostinguts per vuit columnetas aparelladas que 's distingeixen per tenir una canya sumament curta relacionada ab los capitells y corda dels archs. Las bases d' aquestas columnetas nos recordan la forma ática, y sos capitells per lo variat de llurs assumptos y perfecció de treball que alguns ofereixen, merexerian detingut estudi.

Las representacions d' aquestos capitells observadas al

pas en direcció á Mitjorn respecte del ángul N. y en sentit oposat per lo que toca al ángul S. son: Ala N. E. 1.er compartiment: intr. entrellassos y palmetas; grans palmetas; un sacerdot revestit simbolisant probablement al Pare Etern y duas figuras representant á Adam y Eva fugint del Paradis; entrellassos. Extr. fullas marinas; grans palmetas; entrellassos y fulletas; entrellassos. 2.^{on} compartiment: intr. entrellassos de cistell; figuras litúrgicas; casseras; áligas fent presa d' animals. Extr. bany per immersió y rito funerari; corinti de palmetas; casseras; entrellassos de cistell.

Ala N. O. 1.er compartiment: intr. entrellassos, fullatges y perdius; Daniel y 'ls lleóns; falconers; aucells bevent en un pou. Extr. entrellassos y fullatge; fullas marinas; fullatges arabeschs; entrellassos. 2.^{on} compartiment: intr. escarxofas y entrellassos; fullatge d' estil bizantí; palmas; fullas marinas. Extr. grans fullas sense retallar y volutas; grans palmas; palmas entrellassadas; semi-volutas ab remat de fullas.

Ala S. E. 1.er compartiment: intr. entrellassos y fullatge; fullatge; esborrat, (apar fullatge); fullas marinas. Extr. entrellassos de cercles; fullatges; esborrat, (apar figuras); esgrafiat de fullatge. 2.^{on} compartiment: intr. entrellassos de fullatge; fullatge d' acanto; pregaria d' un sacerdot benehint y una dona á sos peus; bestiari. Extr. figuras; esgrafiat de fulla; corinti ab fullas d' acanto; entrellassos de cistell.

Ala S. O. 1.er compartiment: intr. pessas talladas y heráldicas; entrellassos y fullatge; colóms y fullatge; caricaturas ab animals. Extr. fullas marinas y volutas; palmetas; fullatge y entrellassos; palmetas. 2.^{on} compartiment:

intr. caricaturas y fullatge; dos àngels y una figura representació probablement de la Mare de Deu; lleóns; fullatge y aucells. Extr. aucells y fullatge; entrellassos y fullatge; igual assumpto; fullas marinas y volutas rudimentarias.

Aquesta série de capitells que pujan al respectable nombre de 64 se troba en son aspecte general en bon estat de conservació, essent de doldre la mutilació d' alguns d' élls sumament interessants pera 'l coneixement iconogràfic h é indumentari de la época. Dels capitells d' entrellassos y fullatge recomaném com á bons exemplars lo tercer del primer compartiment extr. del ala S. O., y lo d' igual lloch en l' ala N. O. per esser preciosos los fullatges arabeschs; y com á figuras emblemáticas á tots los á dalt esmentats y ab preferència, al que representa al baptisme per inmersió segóns la antiga liturgia cristiana. No ferém menció especial dels que representan tipos de guerrers ú oficis de remotas épocas perque aquestos foren assumptos comuns en molts monuments.

Los abachs son magnífichs y presentan puntas de diamant, fulletas interpoladas y altres capritxos, considerant de superior estil lo que sopluga 'l capitell dels quatre simbols evangelistas y son company d' entrellassats format per un preciós dibuix románich d' ondas lligadas unas ab altres per medi de bagas de jonchs ab una grossa espiga.

Los sepulcres que exornan las parets del claustre dintre de nitxos ojivals ó sostinguts per mensuletas, son molt característichs y severs, essent de notar més especialment lo que ve sostingut per quatre columnetas aparelladas y te en sa coberta de duas vessants esculpits dos cervos, pre-

En son exterior es de notar en aquest monument la portalada d'ingrés que presenta tres columnetas per part ab bonichs capitells romànichs de fullaraca que dona origen á tres toros de plena cintra en degradació. Damunt del portal s'obra una llarga finestra romànica ab duas columnetas de molt bon efecte y d'elegant dibuix. Aquest temple conta sols un ábside ab tres finestretas de forma aspílllerada *ab arquets á la part superior, que segueixen, també, tota la llargaria de la nau.* Apareixen los brassos d'un crehuer de duas vessants tenint sobre 'l centre de la nau lo campanar quadrat de dos pisos ab finestrals geminats en lo superior que deuria contenir dintre las campanas. Y prop de la fatxada s'alsa una més alta torra quadrada de bon estil romànich en la actualitat sense son propi coronament.

En lo mur lateral del temple prop del caminet que con-
duheix á la vehina fàbrica y al remorós riu, s' hi veu un forat buyt, que difícilment logra atraure las miradas del transeunt. A n' aquest lloch, una nena més agraciada que las floretas que adornavan sa ayrosa cabellera, per via d' entreteniment, l' omplia de rosellas ignorant lo que significava aquell oblidat amagatall que sigles feya descansava á recés del mur sagrat. Aquesta escena hermosa en sí, aumenta més encare sos encants quant se ve en esment de que la jove Primavera engalanava inconcientment lo secular ossari d' antigas edats, ja que l' arqueólech que aguaytés lo lloch que divertia á la nena, hi hauria reconegut un sepulcre tallat segons forma bastant primitiva.

La fundació d' aquest monastir se remonta por alguns á la segona meytat del sigle XI, donantlihi, altres, alguna major antiguetat, podentse conjeturar que una centuria més tart apareixeria lo claustre ab sos magnífichs capitells. No

entrarém en noticias de sa historia perque aquesta difícilment pot arrencarse de sas mudas parets y de sos empolsats pergamins, si es que 'n restan encare, ja que per dissort part del Arxiu fou pastura de las flamaradas en l' any 35. No obstant, pera coneixement vostre, diré, que en la *Guia de Manresa* del Sr. Cornet y Mas constan novas sobre sa fundació y consagració y la llista de sos abats desde l' any 970 fins al 1594 en que per butlla de Climent VIII s' uní aquest monastir ab lo de Montserrat. S' ocupan, també, d' aquesta casa religiosa lo P. Villanueva en son conegut *Viaje literario*, t. VII., p. 229. y Yepes, en sa *Crónica benedictina*, t. V., p. 148.

Las armas que usava 'l monastir en l' any 1792 y que restan pintadas á la part central de la trona, son: un quartel superior abressant la meytat del escut ab camp daurat y una mitra y crossa d' abat atravessada; lo quartel inferior subdivit en dos: lo dret, camp de plata y un corb ab lo pa de Sant Benet; y 'l esquer, camp vermell y una corona ab palma d' or.

Lo siti del monastir es lo recó d' una petita vall formada per turonets que á manera d' amfiteatre lo voltejan deixant lliure la vista per la banda del N. A sos peus s' estenen vinyars fins á trobar los marges y voreras del riu que serpenteja desde 'l cantó septentrional fins al d' Orient. Damunt dels márges de con costat N. E. apareix altre planura que mostra en son darrer terme lo poble de Navarcles. Lo Llobregat ofega allí son remor y amaga sa existencia darrera dels turóns ponentins. La austeritat de la naturalesa doná tal volta la pauta pera la mística expressió del monument que més engalana lo fértil pla de Bages. Per son caràcter, per sa posició, y per sa historia, sembla dur es-

crit en son frontispici la següent reflexió: *Sedebit solitarius, et facebit, quia levavit super se* (1).

Envers lo mitj dia nostres travalls foren sorpresos per la agradable visita del distingit fabricant D. Isidro Puig y Ferrer ab sa simpática familia y una hora més tart se donava la veu de parada. Al poch rato d' haver comensat lo dinar rebérem una atenta invitació del Sr. Puig pera que 'ls excursionistas passessim á pendre café á sa casa. Y acceptada tan galana oferta, 'ns obsequiá 'l senyor Puig ab pastas y vins generosos del país, ab lo qual, al menys per aquesta vegada, podiam desmentir la popular cansó que diu:

A Sant Benet de Bages
si estás dejú, no hi vages
perque si dejú hi vas
dejú te 'n tornarás.

Se visitáren després los obradors y quadras de la fàbrica tórnantsen al monastir pera ultimar los travalls pendents. A las sis sortirem de Bages satisfets de la excursió y segurs de no oblidar tan facilment la nostra jornada.

A las nou del vespre tingué lloch á Casa la Ciutat de Manresa, la sessió literaria dedicada á commemorar la gloriosa batalla del Bruch. Presidi l' acte l' Iltre. Sr. Alcalde 1.er ab assistencia d' una Comissió del Iltre. Ajuntament, del Rnt. Sr. Arxipestre de la Seu y d' un nombrós y distinguit concurs que omplia la Sala de sessions y ocupant lloch distingit la nostra Comissió. Dispenseume la relació

(1) Jer. Thr., c. 3, v. 28.

de tant important acte literari, per haversen donat compte detalladament en lo nostre *Bolleti*.

Los resultats pràctichs venen demostrats per los següents treballs efectuats durant la excursió:

Secció artística: Fotografias: vista general del ábside y costat lateral de la iglesia de Sant Benet de Bages; fatxada de la meteixa; ánguls N. y S. del claustre; alas N. O. y S. E. del meteix; capitells d'imatgeria y entrellassos; capitell ahont s'hi representa lo bateig per immersió; tombas; y finestrals ojivals del pati de la abadia, per lo Sr. Monrás.

Dibuixos: 5 capitells per lo Sr. Auléstia; 10 per lo senyor Bulbena; fatxada y costat lateral, per lo Sr. Tenas.

Calchs: 2 de las inscripcions de duas tombas per los senyors Balaguer.

Planos: Apuntes y midas pera aixecar la planta baixa, interior y exterior de la iglesia, campanar y claustre, per lo Sr. Tenas.

Secció literaria: Recull de varias tradicions, per lo senyor Pau; y de goigs y segells, per l' infrascrit.

Secció científica: Recull de varis exemplars de *Nummulites* anomenats á Manresa *mitjas pessetas de Sant Pau* y que 's troban al camí de la ermita.

S' adquirí, ademés, una fotografia copia del quadro existent á la iglesia del Carme que representa la tradició de la *Llum*.

En lo primer tren del dia 3 tornárem á la comtal ciutat essent rebuts á la estació per los senyors President y Secretari 1.er. Tal fou lo resultat de la nostra anada á Manresa y á Bages, y en compliment d' un ineludible deber la deixo consignada en la present ressenya.

HERIBERT BARALLAT.